

Нұрмағамбетов Б.Г.

Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдары Академиясының Әлеуметтік-гуманитарлық пәндер кафедрасының меңгерушісі әділет аға кеңесшісі саяси ғылымдарының кандидаты, доцент

Тынышбаева А.А.

Қазақстан Республикасы құқық қорғау органдары Академиясының Әлеуметтік-гуманитарлық пәндер кафедрасының профессоры әділет кеңесшісі әлеуметтану ғылымдарының докторы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМНІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ КЕЛЕЛІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Дін туралы білім тек орта немесе жоғарғы оқу орындарында ғана емес, бұл отбасында, кейін мектеп қабырғасында да негізі қалануы тиіс білім болып табылады. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің жыл сайынғы әр Жолдауында діни экстремизм қаупі туралы баса айтуда. Мемлекет басшысының айтуынша, діни экстремизм қаупі ерекше алаңдатушылық тудырып отыр. «Біз жаратушыға деген кіршіксіз сенімнің агрессиялы және қырып-жойғыш фанатизммен алмасуына жол бермеуіміз керек» деді Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында.

Өскелең ұрпаққа және жастарға мектеп және колледж, жоғары оқу орындарында дін, оның тарихы, адам өміріндегі, мәдениет пен рухани өнегелік саладағы діннің рөлі туралы объективті ғылыми білімді берумен бірге, әлемдегі діни лаңкестік пен экстремизмнің таралу себептерін және тарихын, осы құбылыстарға қарсы тұру формаларын, олардың псевдодіни табиғатын түсіндіруі қажет. Сонымен қатар мектеп және колледж, жоғары оқу орындары оқытушыларының, ата-аналардың олармен әңгімелесу барысында радикалдық діни ағымға тап болған әлеуетті экстремисті де анықтай білетін қабілеті болуы керек деп ойлаймыз. Өкінішке орай, біздің қоғамдағы оқытушылардың, ата-аналардың жастардың қандай ағымда құлшылық жасап жатқанынан бейхабар екенін көріпте жатамыз.

90-шы жылдардың басында елде Қазақстанды «миссионерлік тың» деп қарайтын, бұрын мұндағы «темір перде» жағдайында тарату мүмкіндігі болмаған шетелдік діни ұйымдарды насихаттаушылар белсенді жұмыс жүргізе бастады. Олардың қызметінің мақсаты Қазақстан тұрғындары басым бөлігінің діни дүниетанымына ықпал ету болатын. Жергілікті мұсылмандар арасында, ішінара айтқанда жастар арасында, пайымдау мен пікір бостандығын жоққа шығаратын, шариғаттың дәстүрлік және құқықтық нормаларын сақтауда фанатизмдік қатаңдықпен айшықталатын ханбалиттік мазхаб суннизмі идеялары белсенді таратыла бастады.

Дәстүрлі емес исламдық ағымдар арасында заманауи Қазақстан үшін барынша проблемалар туындатқан салафизм мен тыйым салынған «ислам тазалығы» доктринасын ұстанатын «Таблиғи жамағат», «Хизб-ут-Тахрир» ұйымдары болды. Олардың идеялары пайғамбарлар мен әулиелердің делдалдық мәнін ескермей, Жаратушыға тікелей жақындауға негізделген. Сонымен қатар, елде қораниттер, ахмадиліктер, тыйым салынған «Ата жолы» діни ағымы секілді жалған исламдық топтар мен ағымдар өз қызметін жүргізуде.

Дәстүрлі емес мұсылмандық қозғалыстар қызметінде бірқатар өлшемдер ерекшеленеді:

- қоршаған әлемді ұнатпау, яғни, өз ілімін дәстүрлі ілімге қарама-қарсы қою;
- өз қызметінде қоғам ішіндегі әлеуметтік байланыстардан бөлінуге бағытталған теріс әрекет;
- қандай да болмасын қоғамның дәстүрлі құндылықтарынан бұл құндылықтар өз мазмұны бойынша ресми дін институттарымен және тарихи оқиғалармен байланысты болуына орай, олардан бас тарту;

- саяси аспект, яғни мемлекеттік құрылыстың әлсіреуіне мүдделілік.

Қазіргі кезде топтардың бірі де Қазақстанның тұрақтылығы мен конституциялық құрылысы үшін қауіпті емес. Алайда өңірлік деңгейде жоғарыда айтылған ағымдар діни жағдайдың тұрақсыздануына ықпал етуі мүмкін.

Бәрінен де өздерінің діни байымдарын радикалдандыруға исламның сырттан енгізілген мағынасы мен түрлеріне бой алдыруға мұсылмандар, сондай-ақ жалған діни бірлесіктердің адептері бейім. Осылайша, қоғамдағы күн артқан сайын ұлғайып отырған діншілдік оның әлеуметтік-саяси өмірге ықпалы оң және теріс те болуы мүмкін екенін көрсетеді, бұл өз кезегінде қоғамның жоғары рухани деңгейіне немесе жекелеген азаматтардың ешбір сынды қабылдамайтын тым ұшқары көзқарасына әкеліп соқтырады.

2011 жылға дейін Қазақстан экстремизм мен терроризмнің діни себеп-салдарлы резонансты көріністерінен тысқары болып келді. Алайда сыртқы ықпалдың жоғары әлеуеті, одан басқа, елдің әлеуметтік-саяси және экономикалық салалардағы ішкі проблемалары Қазақстан Республикасында радикалды топтар тарапынан құқық бұзу әрекеттерінің пайда болу мүмкіндігін туындатты.

Әдетте, экстремистер өздерін «таза исламның» жолын ұстаушылар ретінде көрсетеді, алайда оның идеологиясымен, әсіресе ханафиттік мазхаб және салафия/салафизм арасындағы догмалық айырмашылықтармен таныс бола бермейді. Радикалды исламшылардың ең кең тараған уәжі Қазақстан мұсылмандарының басым көпшілігі дінді дұрыс уағыздамайды деп түсіндіруден тұрады, сөйтіп өздерін оларға қарсы қояды (такфир тәжірибесі).

Әдетте, радикалдар, экстремистер, террористер әуел бастан бәріне дайын. Соның нәтижесінде, олардың өз әділдігін психологиялық және идеологиялық тұрғыда растау сәті туындағанда, олармен жұмыс істеу және оларды қайта иландыру мүмкін емес. Радикалдық дүниетаным нақты қалыптасқан кезеңде дәстүрлі діндердің адамның оң қасиеттерін тәбиелеуге, оның бойында рухани тұрақтылық, радикализмді уағыздаушылардың іс-әрекетін танып білу мүмкіндігін қалыптастыруға идеологиялық қабілеттілігі барынша көрініс беруі тиіс. Қазақстан азаматтарының санасын радикалдаудың алдын алу және жеңу үшін дәстүрлі діндердің әлеуетін толық мәнінде пайдалану қажет.

Мемлекет тұрғындары үшін исламның ерекші мәні болуына байланысты, әлемдік заманауи саясаттағы ислам рөлін талдауға жүгіну қажет. Өз мәні бойынша барынша бейбіт, ізгілікті ислам діні бүгінгі күні әлемдік деңгейдегі шиеленістерге тартылып отыр және оларды жариялау барысында негізгі басымдық басқыншылық фактілеріне берілуде. Әлемдік саясатты және халықаралық қатынастарды ізгілендірудің, адамгершілік деңгейін жоғарылатудың орнына іс жүзінде біз исламды экстремизм және терроризмді қолдады деген айыптауларды және сол арқылы Еуропада «исламдық фобия» феномені туындап отырғанын көрудеміз.

Исламның төңірегіндегі және ішіндегі, ішінара айтқанда, елдегі бөлінушілік, түсініспеушілік көздері – радикалды идеология тасымалдаушыларының өз әділдігі мен даусыз дұрыстығына деген соқыр сенімдері мен нанымдары. Мұндай ағымдардың өкілдері діндарлардың қарама-қарсы тайталас топтарға бөлінуіне ықпал етуі немесе өздерінің басқыншылық әрекеттерімен қоғамдағы діни ахуалды тұрақсыздандыруы мүмкін.

Исламдағы бірыңғай немесе орта жол дәлелді түрде барынша дұрыс деп саналады. Осыған байланысты ислам дін басыларының алдында мұсылман жастарды дәстүрлі ислам қағидаларында тәрбиелеу міндеті тұр. Мұндай қағидаларға Қазақстанда ханафиттік мазхаб суннизмі жатады.

Заманауи әлемдегі діни экстремизм – бұл бүкіл адамзаттың проблемасы. Ол күрделі және мәні де біртекті емес. Проблеманың күрделілігі ХХІ ғасырдың осы дертімен күрестің тиімді және пәрменді тетіктерін әзірлеу барысында едәуір күрделілік туындатып отырған «экстремизм» терминінің әлі күнге дейін нақты анықтамасы жоқтығында. Экстремизмнің жалпылама түрде қоғамдағы номалар мен ережелерді радикалды түрде жоққа шығаратын шеткері көзқарастар мен әрекеттерге бейімділік деп сипатталатыны мәлім.

Қоғамның саяси саласында көрініс беретін экстремизм саяси экстремизм деп аталады, ал діни салада көрініс беретін экстремизм діни экстремизм атауын иеленді.

Әлемдегі оқиғалар көрсетіп отырғандай, заманауи кезеңде әдетті экстремизм емес, діни экстремизм барынша қауіпті болып отыр. Ол экстремизмнің өзге түрлерінен адамдарды тартудың, оларды ымырасыз күреске тартудың маңызды факторлары ретінде діни ілімді

және рәміздерді жамылып, мемлекеттік құрылысты зорлық-зомбылықпен өзгертуге және билікті басып алуға, мемлекеттің егемендігі мен аумақтық тұтастығын бұзуға бағытталғандығымен ерекшеленеді. Сондықтанда біз өскелең ұрпақтың бейбіт тағдырын ойласақ ел болып, күннен күнге радикалданып бара жатқан діни экстремизммен табанды түрде күресуіміз қажет. Сонымен қатар, жас азаматтардың дұрыс діни көзқарасын қалыптастыру қоғамның қауіпсіздігі үшін өте маңызды. ал, мемлекет, өз кезегінде, діни радикалдар айғақ ретінде алдыға тартуы мүмкін әлеуметтік-экономикалық және діни-саяси проблемаларды шешуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана 2012, 14 желтоқсан.

2. Б.Ғ. Нұрмағамбетов. Е.М. Баймұханов «Ислам және ислам фундаментализмі». – Қарағанды, 2010.

3. Методическое пособие для сотрудников правоохранительных органов по вопросам государственной-конфессиональной политики и противодействию религиозному экстремизму и терроризму. РГУ «Научно-исследовательский и аналитический центр по вопросам религии» Комитета по делам религий Министерства по делам религий и гражданского общества Республики Казахстан. – Астана 2016.

